

УДК 330.34

ВПЛИВ ОЩАДЛИВОГО ВИРОБНИЦТВА НА ЕКОНОМІЧНУ ПОВЕДІНКУ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

*Каличева Н. Є., д.е.н., доцент,
Чорнобровка І.В., к.е.н., доцент (УкрДУЗТ)*

Формування економічної поведінки підприємства має закладатися в технологію процесу виробництва та ґрунтуватися на підходах підвищення ефективності його роботи в сучасних умовах господарювання. В статті зазначено, що ощадливе виробництво є одним із найбільш оптимальних та продуктивних інструментів для забезпечення стабільного розвитку підприємства через постійне зниження витрат у виробничому та управлінському процесах. Окреслено основні підходи щодо розуміння впливу концепції ощадливого виробництва на економічну поведінку підприємства. Визначено, що забезпечення ефективного розвитку підприємства є досить складним механізмом, в основу якого покладено орієнтацію на запити споживачів, які виступають повноцінними учасниками бізнес-процесів. Це призводить до зміни підходів щодо формування економічної поведінки підприємства та його конкурентоспроможності.

Ключові слова: управління, підприємство, економічна поведінка, концепція ощадливого виробництва, виробничий процес, організація, ефективність, конкурентоспроможність.

INFLUENCE OF LEAN PRODUCTION ON THE ECONOMIC BEHAVIOR OF ENTERPRISES IN MODERN BUSINESS CONDITIONS

*Kalicheva N.E., doctor of economic sciences, associate professor,
Chernobrovka I.V., PhD of economic sciences, associate professor (USURT)*

The economic system of our country is in the process of constant modification of economic conditions, which leads to constant transformations in the economy and to a change in priority in doing business, increasing contradictions between enterprises, creating new threats to their stable and efficient operation, etc. Ensuring the effective development of the enterprise and its economic behavior is influenced by many factors of technical, economic and socio-psychological impact, among which should be noted lean production. Businesses that pursue a purposeful, well-thought-out policy of full implementation of the concept of lean production should use a number of methods, tools and tools to achieve this goal, which are based on creating conditions for cost reduction, incentives and control. The essence of lean production is a change in the corporate culture of the enterprise, which is expressed in the formation of new stable trusting partnerships between all participants in the production process. There is a gradual transition from strict management of the enterprise to the formation of stable trusting partnerships between the participants in production. In the first place comes the consumer as a key person in the formation of business processes, as a customer, as a stakeholder. And the company must take into account its requirements, changing approaches to doing business in accordance with the development of scientific and technological progress and social responsibility. The introduction of lean production should

be comprehensive, which is realized through the introduction of the principles of quality assurance and cost optimization in each project, each management and technological process, in the work of each employee. The company must focus on the latest production technologies, which makes it possible to obtain innovative benefits. But the main factor in ensuring the effective operation of the concept of lean production is the orientation of the consumer, so the company must have a system of relationship between the achieved targets of efficiency of the production process and the level of customer satisfaction.

Keywords: *management, enterprise, economic behavior, the concept of lean manufacturing, production process, organization, efficiency, competitiveness.*

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими чи практичними завданнями. Економічна система нашої країни знаходиться в процесі постійної модифікації умов ведення господарської діяльності, що призводить до постійних трансформацій в економіці та до зміни пріоритетності у веденні господарської діяльності, посилюються протиріччя між підприємствами, утворюються нові загрози їх стабільного та ефективного функціонування, тощо [1].

Необхідно зазначити, на даний час існує дуже багато концепцій та теорій забезпечення ефективності роботи та формування економічної поведінки підприємства. Серед них найбільш оптимальною та продуктивною є концепція ощадливого виробництва, в основу якої покладено принцип постійного зниження витрат у процесі виробництва. На базі цієї концепції підприємства формують стратегію забезпечення конкурентоспроможності товару шляхом підвищення якості продукції та послуг, зниження витрат, удосконалення організації виробничого процесу, підвищення якості сервісу споживачів, тощо, що і є основою їхньої економічної поведінки на ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Потреба у вивченні економічної поведінки підприємств зумовлена постійною трансформацією економічного середовища та посиленням інтересом вчених і практиків до дослідження проблематики пристосування сучасних суб'єктів господарювання до мінливого зовнішнього середовища, що

досить широко розкрито в роботах Білошкурської Н.В., Войтка В. В., Капленка Г. В., Садекова А.А., Цапенка В. Ю. та інших [2-6]. Підходи формування інструментів забезпечення сталого розвитку сучасних підприємств подано в роботах Диканя В.Л., Пакуліна С.Л., Карпінського Б.А., Толстової А.В., Уткіної Ю.М. та інших [7-12].

Проте, не зменшуючи важливості теоретико-методологічних, методичних та прикладних напрацювань у наведених роботах науковців, слід відзначити, що, на даний час, є розбіжності у формуванні чинників, які мають безпосередній вплив на економічну поведінку підприємств. Також, потребують уточнення детермінанти економічної поведінки, що відображається на формуванні перспективних шляхів розвитку підприємств в сучасних умовах господарювання.

Мета статті. Метою роботи є дослідження впливу застосування ощадливого виробництва на формування та розвиток економічної поведінки підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. На забезпечення ефективного розвитку підприємства та його економічну поведінку впливають багато факторів технічного, економічного та соціально-психологічного впливу [13], серед яких варто виділити ощадливе виробництво.

Підприємства, котрі здійснюють цілеспрямовану, продуману політику повноцінного впровадження концепції ощадливого виробництва,

Економіка підприємства

повинні використовувати для досягнення поставленої мети цілу низку методів, інструментів та засобів, які ґрунтуються на створенні умов для зниження витрат, стимулюванні та контролі. Зокрема, основними інструментами ощадливого виробництва є:

- *при управлінні якістю:*

політика якості	навчання якості	проактивне управління якістю
формування цифрових драйверів забезпечення якості		пошук та впровадження резервів якості

1. - *при управлінні виробничими та організаційними процесами:*

швидке вирішення технологічних проблем	статистичні методи контролю	аналіз характеру та наслідків відмов на стадії проектування
стабілізація виробництва	аналіз характеру та наслідків відмов на стадії виробництва	удосконалення організації всіх процесів

- *при управлінні персоналом:*

дієва керівна команда	загальне навчання якості	створення умов для розвитку «командного духу»	підвищення кваліфікації
організація робочих груп	методи та засоби мотивації	забезпечення інтелектуально-кадрової стійкості	соціальне партнерство

- *при управлінні ресурсами:*

програма витрат на якість	показники контролю виконання	природозбереження (використання відходів, безвідходні технології)
вартісні показники	консервація ресурсів	робота за системами: - Kaizen, VSM, TFM, JIT, 5S, SMED, TPM та ін.

Загальне підвищення ефективності роботи підприємства, як основний фактор формування економічної поведінки, закладається в технологію процесу виробництва та формується через засоби статистичних методів аналізу та контролю, прийоми і програми для навчання персоналу, адаптацію наукових підходів, економічних законів функціонування ринкових відносин, законів організації, структури та принципів управління якістю, методів та інструментів зниження витрат, тощо (рис. 1).

Як видно з рис. 1, забезпечення ефективного розвитку підприємства є досить складним механізмом, в основу якого покладено орієнтацію на запити споживачів. Це призводить до необхідності вносити зміни у виробничий та управлінський процеси.

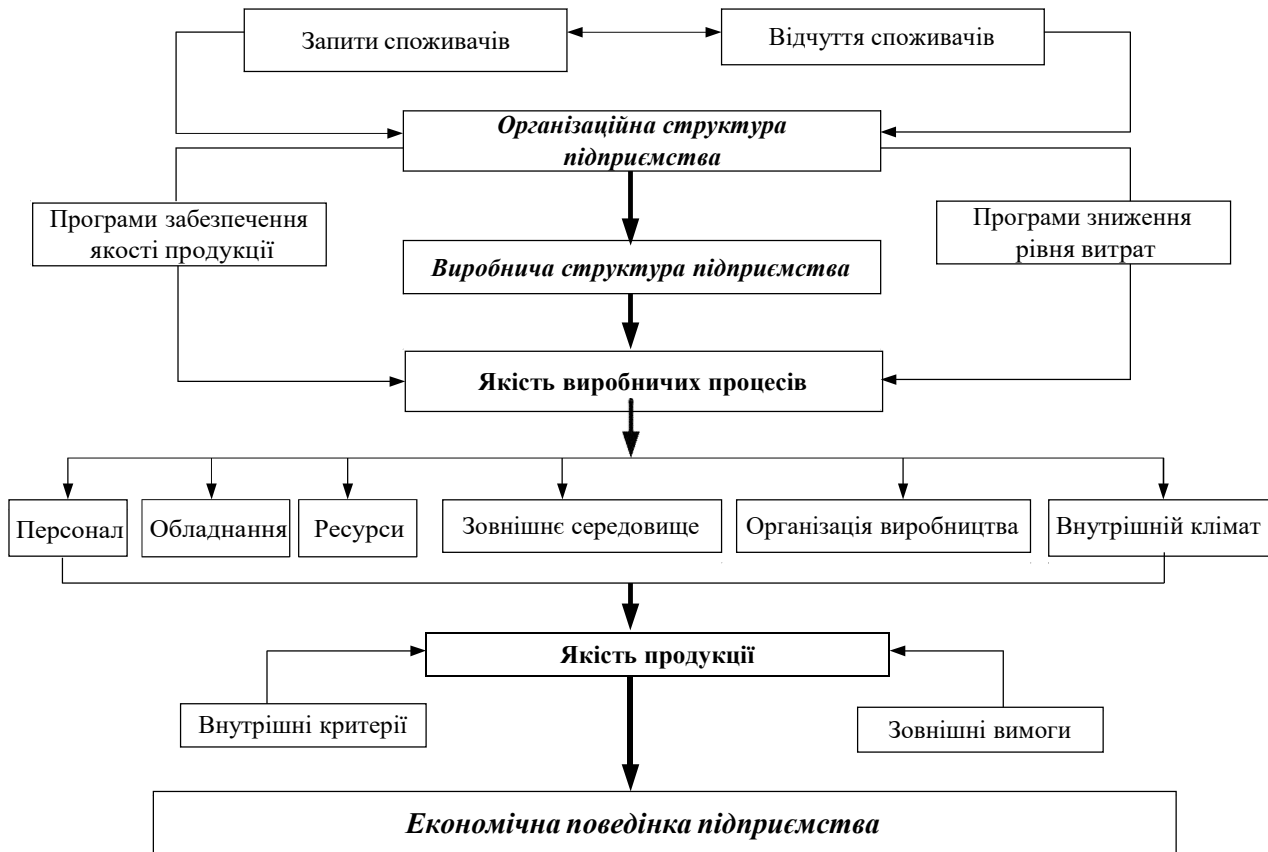

Рис. 1. Загальне розуміння впливу концепції ощадливого виробництва на економічну поведінку підприємства

Суттю ощадливого виробництва є зміна корпоративної культури підприємства, що виражається у формуванні нових стійких довірчих партнерських взаємозв'язків між всіма учасниками виробничого процесу [14]. Та, на жаль, на даний час вітчизняні підприємства не готові повністю змінювати підходи до ведення господарської діяльності, тож застосовують лише деякі елементи ощадливого виробництва, які пов'язані в основному із жорстким контролем за витратами. Звісно зрозуміти керівництво підприємства можна, адже в сучасних нестабільних економічних умовах, коли не має впевненості в майбутньому, більшість підприємств вважає недоцільним запроваджувати корінні зміни на виробництві. Але трансформація бізнес-середовища функціонування сучасних підприємств призвела до домінування

кардинально нових принципів забезпечення його сталого розвитку та конкурентоспроможності на ринку. Відбувається поступовий перехід від жорсткого управління підприємством до формування стійких довірчих партнерських взаємозв'язків між учасниками виробництва. На перше місце виходить споживач, як ключова особа формування бізнес-процесів, як замовник, як зацікавлена сторона. І підприємство мусить враховувати його вимоги, змінюючи підходи до ведення господарської діяльності у відповідності до розвитку науково-технічного прогресу та соціальної відповідальності. Тож, для ефективного застосування інструментів ощадливого виробництва на підприємстві необхідно сформулювати функціональну модель реалізації ощадливого виробництва (рис. 2).

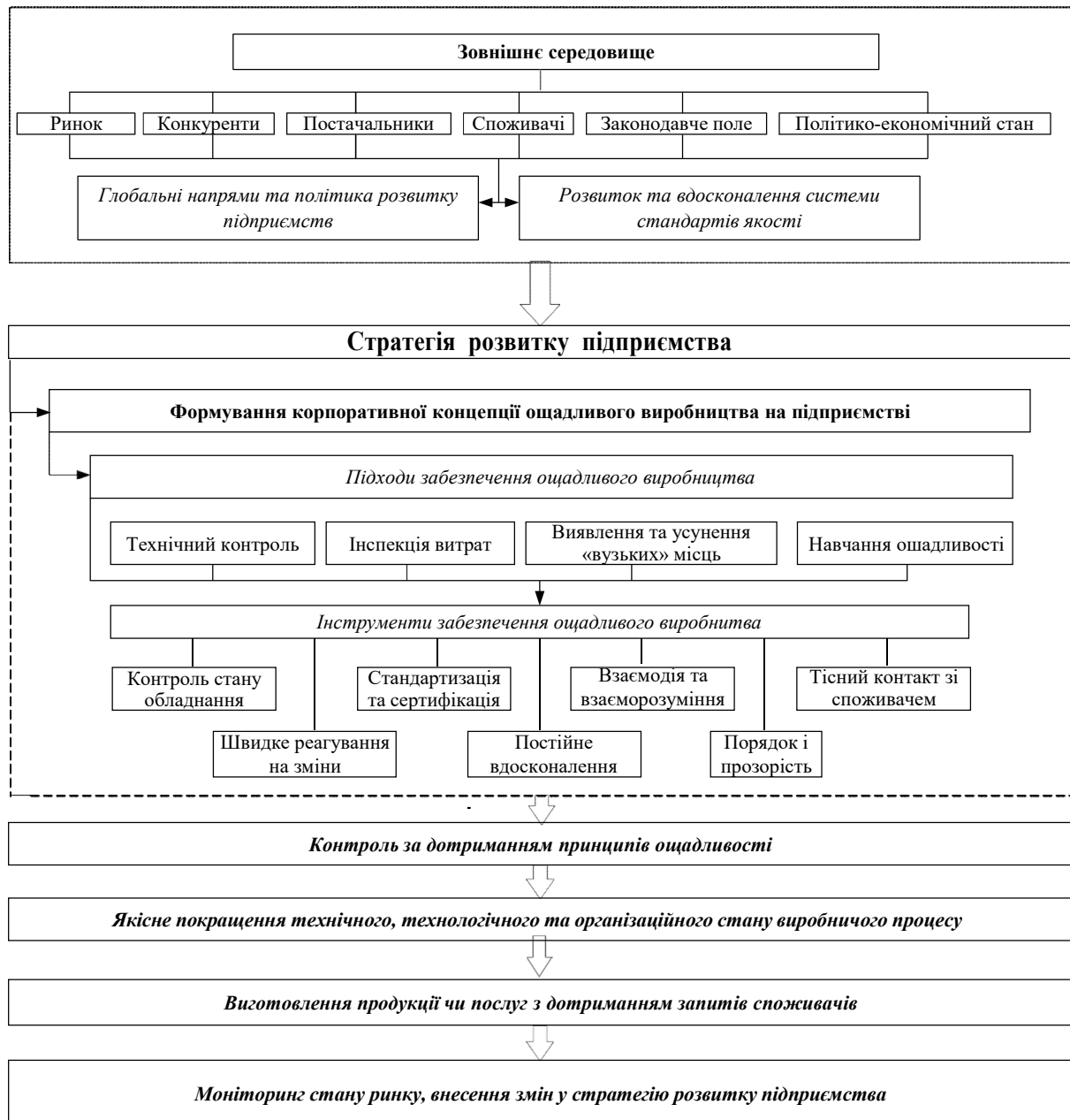

Рис. 2. Модель реалізації концепції ощадливого виробництва сучасних підприємств

До переліку основних завдань, що вирішуються на основі функціональної моделі, відноситься:

- оцінка оптимального стану організації виробничих та управлінських процесів;
- розробка регламентів і процедур зниження рівня витрат;
- оптимізація матеріально-технічного забезпечення;
- забезпечення якості продукції;

- забезпечення принципів ресурсозбереження та охорони навколишнього середовища;

- заміна традиційних документів, що подаються у вигляді описових текстових паперових носіїв на стандартизовані електронні моделі (носії), цілісність і несуперечливість яких підтримується автоматично.

Необхідно відзначити, що в умовах глобалізації, посилення міжнародної конкуренції неухильно підвищується значення інформаційного забезпечення

управління. Зокрема, на даний час одним із принципів ефективного запровадження концепції ощадливого виробництва на підприємстві є автоматизація управлінських процесів. Адже формування комплексів техніки, що не залежать від конкретного робочого середовища, але зберігаються за рахунок базових принципів, закладених в інформаційні технології, сумісність опису виробів на всіх етапах його життєвого циклу в різних робочих середовищах, дозволяє істотно підвищити рівень ефективності виробничого процесу.

Також стратегічним напрямом забезпечення ефективного розвитку сучасного підприємства є покращення якості товару, що є головним чинником залучення та утримання клієнтів і, як наслідок, отримання високих соціально-економічних результатів господарювання [15]. За таких умов, впровадження ощадливого виробництва має бути не одноразовим заходом. Це має бути довготривалим процесом постійного покращення якісних характеристик продукції або послуги, зменшення витрат, скорочення браку, зниження кількості простоїв працівників та обладнання, тощо.

Впровадження ощадливого виробництва має бути комплексним, що реалізується через запровадження принципів забезпечення якості та оптимізації витрат у кожен проєкт, кожен управлінський та технологічний процес, в роботу кожного працівника. Підприємство має орієнтуватися на новітні технології виробництва, що дає можливість отримувати інноваційні переваги. Та головним чинником забезпечення ефективної роботи концепції ощадливого виробництва є орієнтація та споживача, тому має бути на підприємстві система взаємозв'язку між досягнутими цільовими показниками ефективності виробничого процесу та рівнем задоволеності клієнтів.

Таким чином, всі перераховані вище чинники у взаємодії дають синергетичний ефект щодо забезпечення

конкурентоспроможності та ефективного розвитку підприємства, що відображається на його економічній поведінці.

Висновки. Розвиток сучасного підприємства є непередбачуваним та динамічним за всіма напрямками господарювання. Тому, забезпечення його виробничого потенціалу стає можливим шляхом поєднання моделей та інструментів стимулювання виробничоорієнтованої поведінки підприємства, в основу якої покладено концепцію ощадливого виробництва.

Запропоновані положення відносно формування та розвитку економічної поведінки підприємства із застосуванням ощадливого виробництва дозволять вирішити завдання щодо формування організаційної управлінської поведінки підприємства.

Відповідно до цього, зазначені у дослідженні пропозиції можуть слугувати теоретичним підґрунтям для подальших досліджень щодо формування інструментарію моніторингу економічної поведінки підприємств, що дозволило б відстежувати фактори впливу на динаміку поведінки, взаємозалежність зміни поведінкової моделі із результативністю, ефективністю та перспективами розвитку підприємства для забезпечення його конкурентоспроможності на ринку в сучасних умовах господарювання.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1 Каличева Н. Є. Проблеми та перспективи розвитку економіки України в сучасній світовій економічній системі. *Наука й економіка*. 2015. Вип. 4 (40). С. 117 – 120.

2 Білошкурська Н.В. Моделі адаптивної поведінки та їх роль у формуванні економічної безпеки підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2010. №12 (114). С. 101-105.

3 Войтко В. В. Методичні підходи до аналізу стилю та факторів поведінки

організації. *Вісник ХНУ ім. В.Н.Карамзіна. Економічна серія.* 2002. № 575. С. 203-207.

4 Капленко Г. В. Формування економічної поведінки підприємств : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук: 08.06.01. Львів, 2005. 22 с.

5 Садєков А.А., Заїка Ю.А. Процес формування економічної поведінки підприємств. *Торгівля, комерція, підприємництво.* 2011. Вип. 13. С. 9-12.

6 Цепенко В. Ю. Економічна поведінка підприємств як основа для прийняття управлінських рішень. *БІЗНЕСІНФОРМ.* 2014. № 11. С. 313-317

7 Дикань В.Л. Концепція інноваційного розвитку економіки України. *Вісник економіки транспорту і промисловості.* 2015. № 52. С. 9-20.

8 Дикань В.Л., Корінь М.В. Державне регулювання промислового розвитку України. *Вісник економіки транспорту і промисловості.* 2018. № 61. С.9-19.

9 Пакулін С. Л., Авкуліна А.А. Управління сталим розвитком сучасного підприємства. *Траектория науки.* 2016. №3(8). URL: <http://pathofscience.org/index.php/ps/article/view/50> (дата звернення: 14.04.2021).

10 Карпінський Б. А., Божко С.М. Сталий розвиток економіки: узагальнена модель : монографія. Львів: Логос, 2005. 256 с.

11 Толстова А.В., Сергієнко С. Розвиток соціального підприємництва в Україні. *Вісник економіки транспорту і промисловості.* 2018. № 62. С.384-391.

12 Уткіна Ю.М., Остапюк Б.Я. Інноваційний розвиток у механізмі забезпечення глобальної конкурентоспроможності підприємств. *Вісник економіки транспорту і промисловості.* 2018. № 61. С. 167-173.

13 Капленко Г.В. Формування економічної поведінки підприємств: автореф. дис... канд. екон. Наук: 08.06.01.

НАН України; Інститут регіональних досліджень. Л., 2005. 20 с.

14 Каличева Н. Є., Мельник О. А., Подолянчук А. М. Забезпечення ефективного функціонування вітчизняних підприємств за рахунок впровадження ощадливого виробництва. *Причорноморські економічні студії.* 2018. Вип. 33. С. 79 – 82.

15 Каличева Н. Є. Методика забезпечення конкурентоспроможності підприємств залізничного транспорту за рахунок управління якістю. *Економіка та суспільство.* 2019. №20. С. 244-254. URL: <http://economyandsociety.in.ua> (дата звернення: 19.05.2021).

REFERENCES

1 Kalicheva N. Є. (2015). Problemi ta perspektivi rozvitku ekonomiki Ukraїni v suchasnij svitovij ekonomichnij sistemі. [Problems and prospects of economic development of Ukraine in the modern world economic system]. *Science and Economics*, vol. 4 (40), pp. 117 - 120.

2 Biloshkurs'ka N.V. (2010). Modeli adaptivnoї povedinki ta їh rol' u formuvanni ekonomichnoї bezpeki pidpriemstva. [Models of adaptive behavior and their role in the formation of economic security of the enterprise]. *Current economic problems*, no 12 (114), pp. 101-105.

3 Vojtko V. V. (2002). Metodichni pidhodi do analizu stilyu ta faktoriv povedinki organizacii. [Methodical approaches to the analysis of style and factors of behavior of the organization]. *Bulletin of KhNU named after VNKaramzin. Economic series*, no 575, pp. 203- 207.

4 Kaplenko G. V. (2005). *Formuvannya ekonomichnoї povedinki pidpriemstv.* [Formation of economic behavior of enterprises]. (Cand. econ. Science). Lviv.

5 Sadekov A.A., Zaika YU.A. (2011). Proces formuvannya ekonomichnoї povedinki pidpriemstv. [The process of forming the economic behavior of enterprises]. *Trade,*

- commerce, entrepreneurship*, vol. 13, pp. 9-12.
- 6 Capenko V. YU. (2014). Ekonomichna povedinka pidpriemstv yak osnova dlya priynyattya upravlins'kih rishen'. [Economic behavior of enterprises as a basis for management decisions.] *BUSINESSINFORM*, no 11, pp. 313–317.
- 7 Dikan' V.L. (2015). Konceptiya innovacijnogo rozvitku ekonomiki Ukraïni. [The concept of innovative development of Ukraine's economy]. *Bulletin of Transport Economics and Industry*, vol. 52, pp. 9–20.
- 8 Dikan' V.L., Korin' M.V. (2018). Derzhavne reguluvannya promisloвого rozvitku Ukraïni. [State regulation of industrial development of Ukraine]. *Bulletin of Transport Economics and Industry*, no. 61, pp. 9–19.
- 9 Pakulin S. L., Avkulina A.A. (2016). Upravlinnya stalim rozvitkom suchasnogo pidpriemstva. [Management of sustainable development of a modern enterprise]. *The trajectory of science*, no. 3 (8). Available at: <http://pathofscience.org/index.php/ps/article/view/50>. (accessed: 14.04.2021).
- 10 Karpins'kij B. A., Bozhko S.M. (2005). Stalij rozvitok ekonomiki: uzagal'na model' : monografiya. [Sustainable economic development: a generalized model: a monograph.] Lviv: Logos (in Ukrainian).
- 11 Tolstova A.V., Sergienko S. (2018). Rozvitok social'nogo pidpriemstva v Ukraïni. [Development of social entrepreneurship in Ukraine]. *Bulletin of Transport Economics and Industry*, vol. 62, pp. 384-391.
- 12 Utkina YU.M., Ostapyuk B.YA. (2018). Innovacijnij rozvitok u mekhanizmi zabezpechennya global'noi konkurentospromozhnosti pidpriemstv. [Innovative development in the mechanism of ensuring global competitiveness of enterprises]. *Bulletin of Transport Economics and Industry*, vol. 61, pp. 167-173.
- 13 Kaplenko G.V. (2005). Formuvannya ekonomichnoi povedinki pidpriemstv. [Formation of economic behavior of enterprises]. (Cand. econ. Science). Lviv.
- 14 Kalicheva N. Є., Mel'nik O. A., Podolyanchuk A. M (2018). Zabezpechennya effektivnogo funkcionuvannya vitchiznyanih pidpriemstv za rahunok vprovadzhennya oshchadlivogo virobnictva. [Ensuring the effective functioning of domestic enterprises through the introduction of lean production]. *Black Sea Economic Studies*, vol. 33, pp. 79 – 82.
- 15 Kalicheva N. Є. (2019). Metodika zabezpechennya konkurentospromozhnosti pidpriemstv zaliznichnogo transportu za rahunok upravlinnya yakisty. [Methods of ensuring the competitiveness of railway transport enterprises through quality management]. *Economy and society*, no.20, pp. 244-254. Available at: <http://economyandsociety.in.ua> (accessed: 19.05.2021).